Horizon-TAAL

juli - augustus 2019 Jaargang 51 - nummer 298

Kennismaken met Sikhi in La Progreso

www.esperanto.be

Met steun van de Vlaamse Gemeenschap

INHOUD

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond vzw
51ste jaargang juli-augustus 2019
Verschijnt de 1ste van elke oneven maand
Overname van artikelen is vrij op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een exemplaar aan de redactie wordt gestuurd

Redactie en administratie: Vlaamse Esperantobond vzw - Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen - tel.: 03 234 34 00 - E-post: horizon.taal@esperanto.be
Webstek: www.esperanto.be/fel/nl

Abonnementen: 30,00 euro

Rekeningen: t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen
KBC IBAN BE31 4025 5105 3155, BIC: KREDBEBB
de Post IBAN BE66 0000 2653 3843, BIC: BPOTBEB1

Redactie: Piet Glorieux (piet.glorieux@gmail.com)

Tekstopmaak: Yves Nevelsteen (yves.nevelsteen@gmail.com)

Clubactiviteiten: Katja Lödör (lodorkatja@skynet.be)

Medewerkers: Piet Glorieux, Cyreen Knockaert, Katja Lödör, Yves Nevelsteen, An Olijslagers, Kris Panis, Roland Rotsaert, Margaretha Symoens, Evi Van Hamme e.a.

Verantwoordelijke uitgever: Vlaamse Esperantobond vzw, Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, België

Advertentietarieven: (alle prijzen zijn in euro)

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie van een drukklaar geleverd exemplaar
Btw-tarief van 21% op deze tarieven.

	1-malig	3-malig*	6-malig*
formaat 1/1	257	625	1000
formaat 1/2	150	375	600
formaat 1/3	110	275	440
formaat 1/4	80	200	320
formaat 1/8	55	140	220
formaat 1/12	30	75	120

TEN GELEIDE

Zon en schaduw in dit nummer. Emiel Van Damme, jarenlang medewerker aan dit tijdschrift en zoveel meer (zie blz. 5), is niet langer onder ons. We zullen Emiel en zijn gewaardeerde taalbijlages hard missen. Gelukkig gaat schaduw dikwijls ook samen met vreugde. Het befaamde Esperanto-'geslacht' De Ketelaere-Jacques is een telg rijker geworden: Gerd (Jacques) is oma geworden van een flinke kleindochter. In dit nummer ook veel informatie over de glorieuze Esperantojaren van het interbellum. Vandaag zijn er nog weinigen die dit kunnen geloven, maar toen waren er in sommige streken van Vlaanderen Esperantocursussen tot in de kleinste gemeenten. Die tijd zal niet (snel) terugkeren, maar het kan misschien wel een aansporing zijn om cursussen te blijven organiseren, de enige manier om vers bloed in de beweging te krijgen.

Piet Glorieux

BENELUKSA KONGRESO 2019

CHARLEROI 19-22 SEPTEMBRO 2019 WWW.BENELUKSO.EU

Provizora programo

Kursoj: enkonduko pri Esperanto (Valère), kurso por progresantoj (Kristin), paroligaj rondoj (Yves), perfektiga kurso (Lode).
Ludvespero: prezentoj de memkreitaj ludoj (Adam kaj Lode) + estos pluraj Skrablo-tabuloj kaj aliaj tabloludoj.
Prelegoj kaj prezentoj: Eventa Servo, Esperantaj markonomoj en Benelukso, Projekto Dua Lingvo, Korpa humiĝado, Carol'Or, filmo-montrado

Ekskursoj: ĵaŭde ni kune vizitos Le Bois du Cazier. Cetere ni planas malkovri Charleroi piede.
Libroservoj de FEL kaj Eldonejo Libera kun prezento de novaj libroj.

Kostoj

Plentempe, de ĵaŭdo ĝis dimanĉo inkl. loĝado kaj manĝoj: 235 EUR. Unutaga partopreno kun tag-manĝo kaj vespermanĝo: 50 EUR. Eblas parta-tempe partopreni. Diversaj ebloj kaj aldonoj aperas en la retejo.

AMBER (14/05/2019)

Silente kantas la planedoj de l'miraklo atendanta vin
Okuletoj steloplenaj, viaj pensetoj tiel for
Knabino tiel eta, preta esti sunradieto

Ĝojiga novaĵo. Gerd Jacques, la apoga piliero de Flandra Esperanto-Ligo, iĝis unuafoje avino de nepino Amber. Gepatroj estas Karlijn Van Damme kaj Wim Van Aarle.

SIKHI IN GENT

Op 22 maart kreeg de Gentse club La Progreso hoog bezoek. Evi Van Hamme en Harjinder Singh kwamen er vertellen over het sikhi of sikhisme, de levensbeschouwing die het meest bekend is van de Indiase deelstaat Punjab, waar de meerderheid van de bevolking sikh is.

De voordrachtgevers wilden het sikhisme graag meer bekendheid geven, al was het maar omdat de levensbeschouwing niet erkend is in België… maar ook zelfs niet in het land van oorsprong, Punjab (Noord-India). De sikhs worden er niet alleen niet erkend, ze worden ook vervolgd. De laatste pogrom had plaats in 1984 in Amritsar, India.

Voor hun voordracht werden de sprekers vergezeld door een familie waarvan de kinderen graag een kirtan deden (zie verder) voor de aanwezige esperantisten. Ze bereidden samen cha (Punjabi-thee) en aten ook huisgemaakte pakora's (gefrituurde groentehapjes in kikkererwtendeeg) om een echt gevoel te kunnen bieden over hoe het er in een gurdwara (sikhgebedshuis) aan toegaat.

Een kirtan doen betekent dat een shabad ("tekst") uit de Goeroe Granth Sahib, het heilige boek van de sikhs, zingend wordt voorgedragen onder begeleiding van harmonium en tabla, het Indische percussie-instrument.

Sikhisme is een relatief jonge levensovertuiging met weinig dogma's en zo weinig mogelijk onnodige rituelen. Het belangrijkst is een levensstijl in waarheid en meditatie over Gods naam, over eerlijk geld verdienen en dit verdelen. Geloof in één God en één mensheid. Iedereen heeft zijn weg naar die Ene God.

Een sikh beschouwt zich als een student van de WaheGuru, de enige ware God. Als student is het belangrijk te leren wie God is, wat er geschreven staat in de Goeroe Granth Sahib en vooral hoe hij/zij dat zo waarachtig mogelijk kan toepassen.

India is al van oudsher een land waar de klassenverschillen heel duidelijk zijn – je kan aan iemands naam zien uit welke klasse hij komt – en dat gaat gepaard met veel racisme. Om gelijkheid te scheppen tussen mensen, heten alle mannelijke sikhs nu Singh (leeuw) en alle sikhvrouwen Kaur (prinses). Beide geslachten hebben dezelfde rechten en plichten. In de tijd van de levende Goeroes toonden zij deze "wet" door te "eisen" dat iedereen, rijk en arm, zelfs de koningen, samen naast mekaar op de grond zouden eten.

Ook in Gent is er een Gurdwara (gebedshuis) waar iedereen welkom is. Bij deze nodigden ze de aanwezigen uit op de Nagar Kirtan van de daaropvolgende 20ste april. Dan komen de sikhs naar buiten voor een gezellig samenzijn met gratis hapjes en thee voor iedereen.

Piet Glorieux (met dank aan Evi Van Hamme)

Foto: Yves Nevelsteen

EMIEL VANDAMME (1927 - 2019)

Mardon la 7an de majo, Emiel Van Damme, konata pro longdaŭra kaj aprezata kunlaboro al Horizontaal kaj multaj aliaj grajnoj kiujn li semis, kviete forpasis. Malgraŭ lia estiminda aĝo, lia forpaso estis neatendita.

Edukado kaj kariero

Emiel estis infano de flandraj gepatroj en Bruselo, kiuj sendis lin al franclingva lernejo. Ja en tiu tempo edukado, certe en Bruselo, estis nur-franclingva. Li edukiĝis kiel bazlerneja instruisto, eniris la armeon kaj akiris, laborante, tn. 'licentie' (universitatan magistran diplomon) pri ĝermanaj lingvoj. Kvankam denaske li estis nederlandlingva (oficiale lia antaŭnomo estis Emile sed en siaj kontaktoj kun nederlandlingvanoj li preferis Emiel) lia instruista kariero okazis en franclingvaj lernejoj. Kiel dirite, li komencis sian instruistan laboron en bazlernejo. Post akiro de sia universitata diplomo li komencis instrui en mezlernejo la anglan kaj germanan por fini sian karieron en ne-universitata altlernejo por tradukistoj. Sendube lingvoj regis la vivon de Emiel. Je la fino de sia vivo li eĉ ekinteresiĝis por la ĉina. Sed tio ne malhelpis lin engaĝi sin por Esperanto.

Esperanto

Li konatiĝis kun Esperanto dank' al speco de enciklopedio kiun li, knabaĝe, ricevis de sia onklo. Komence altiris lin Esperanto pro la lingva aspekto kvankam ankaŭ la 'interna ideo' ne lasis lin indiferenta (vidu poste). La 'dormanta' interesiĝo pri Esperanto ekburĝonis nur je la aĝo de kvindek jaroj. Iom post iom li ankaŭ engaĝis sin en la Esperanto-movadon. Li organizis kaj gvidis Esperanto-kursojn kadre de la Esperantista Brusela Grupo (EBG) kaj tre baldaŭ iĝis ĝia prezidanto, tasko kiun li transprenis de Gian Carlo Fighiera. Dum longa tempo (ĝis 1994) li restis ĝia prezidanto kaj li eĉ sukcesis organizi kursojn en la Vrije Universiteit Brussel. Samtempe li ankaŭ prizorgis, kune kun Marc Demonty, la sekretarian laboron de la belga sekcio de ILEI (Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj). Liaj instruistaj konoj kaj spertoj 'kristaliĝis' en du libroj pri gramatiko kaj unu pri leksiko kiujn li verkis kune kun Christiane De Vleminck: Gramatika ABC-mempraktikilo, ABC-Gramatiko de Esperanto, kaj Leksikaj Ekskursoj, eldonitaj de FEL kaj favore akceptitaj en Esperantujo. Post lia 'kariero' kiel EBG-prezidanto li daŭrigis la aktivadon kiel animanto de konversacia grupo en Dilbeek, fondita de Lydia Buyst kaj daŭrigata de Marc Demonty, ĝis pasintjare. Ni, legantoj de Horizontaal, plej bone konas lin pro lia multe aprezata kaj instrua lingva rubriko. Per lia dumonata kontribuo, kiun li eltenis dekojn da jaroj, li kaj konatigis la legantojn kun Esperanto-poezio kaj transdonis tre utilajn vorttrezorajn kaj frazeologiajn riĉaĵojn.

Multtalentulo

Efektive Emiel ankaŭ estis dotita per diversaj artaj talentoj. En lia poemaro 'Dolĉe-amare' el 1990, li esprimis siajn plej personajn emociojn. Li ankaŭ estis pentremulo, kaj de tempo al tempo ekspoziciis la fruktojn de sia pentrolaboro en Dilbeek. Kaj laste sed ne balaste li estis muzikema. Ĝis siaj lastaj tagoj li improvizis sur bekfluto kaj buŝharmoniko. Kiam liaj nevoj vizitis lin, li ludis transversan fluton.

Mondcivitano

La Dua Mondmilito grave influis Emiel. Li ja havis judan amikon, kiun li poste neniam plu revidis. Tio faris lin mondcivitano kaj simpatianto de Esperanto kaj lia devizo iĝis 'La tero ekzistas por ĉiu homo, ĝi estu bona loko por ĉiuj'. Tio evidentiĝas el lia amo por Esperanto sed ankaŭ el lia kroma engaĝiĝo en la Oxfam-mondbutiko kaj en la ekologia movado. Resume Emiel estis esperantisto en la senco kiel Zamenhof volis tion.

La forpaso de Emiel postlasas gravan breĉon en la belga Esperanto-movado, al kiu li grave kontribuis. Li mankos al ni. Nome de Flandra Esperanto-Ligo mi sincere kondolencas al lia edzino Gerke kaj lia familio.

Piet Glorieux

HEREDAĴO

ESPERANTOCURSUSSEN IN VLAANDEREN TUSSEN DE WERELDOORLOGEN

In de verslagen van het Esperanto-Fonds Cesar Vanbiervliet werd de voorbije jaren reeds een onderzoek vermeld over Esperanto in Vlaanderen tussen de wereldoorlogen. Het idee hiervoor is ontstaan na het vinden van affiches waarin cursussen aangekondigd werden tot in de kleinste dorpen van Vlaanderen. Hugo Rau heeft hiervoor, naast zijn andere werkzaamheden in het fonds, gedurende enkele jaren opzoekingswerk verricht, maar om gezondheidsredenen kon hij het project niet voltooien. Ik heb de taak begin dit jaar overgenomen en de tekst is nu bijna gereed voor publicatie. In afwachting kunnen al enkele conclusies gepubliceerd worden.

In de relatief korte periode tussen 1918 en 1940 is veel gebeurd: eerst was er de wederopbouw, dan de roaring twenties, rond 1930 de economische crisis, daarna de stilaan groter wordende oorlogsdreiging en ten slotte de mobilisatie, die vanaf 1939 het normale leven verlamde.

Binnen de Vlaamse/Belgische Esperantobeweging waren vier koepelorganisaties actief die deels een eigen doelgroep hadden en elkaar aanvulden, maar deels ook met elkaar concurreerden.

Onmiddellijk na de oorlog was er alleen de Belga Ligo Esperantista, opgericht in 1905, met het tijdschrift Belga Esperantisto, dat pas begin 1921 opnieuw verscheen. Het tijdschrift van de Belga Katolika Ligo Esperantista verscheen na 1913 niet meer, maar vanaf 1935 was er Flandra Katoliko, het maandblad van het Katholiek Vlaams Esperanto Verbond. Op het einde van de jaren 1920 ontstond er ongenoegen bij de Vlaamse Esperantosprekers omdat tijdens in Vlaanderen plaatsvindende congressen en bijeenkomsten van de Belga Ligo meermaals wel toespraken in het Frans, maar niet in het Nederlands gehouden werden. Als reactie hierop ontstond in 1929 het maandblad Flandra Esperantisto, gevolgd door de stichting van de Flandra Ligo Esperantista in 1930. Ten slotte waren er in de regio's Gent, Antwerpen en Brussel nog de arbeidersesperantisten, die deel uitmaakten van de Nederlandse Federacio de Laboristaj Esperantistoj. Over deze organisatie heeft het Fonds Vanbiervliet slechts beperkte informatie.

De relatie tussen de vier koepels was zeer wisselend en ging van samenwerking tot vijandigheid. Personen die geïnteresseerd waren en de taal leerden bij de afdeling van één organisatie hadden hier geen last van, omdat zij geen weet hadden van het bestaan van andere organisaties. Het was pas op het ogenblik dat zij zich engageerden in de Esperantowereld dat zij kennismaakten met de rivaliteiten en dat soms pijnlijke situaties ontstonden.

De koepels en hun plaatselijke afdelingen organiseerden jaarlijks cursussen, maar hierover bestaan geen betrouwbare gegevens; men moet voortgaan op wat in de tijdschriften gepubliceerd werd. Het is zeker dat er in elke belangrijke stad elk jaar minstens één cursus, voor beginners en/of gevorderden, georganiseerd werd. Soms hadden de cursussen succes en waren er vele tientallen deelnemers die grotendeels de cursus voltooiden, soms kreeg men maar met moeite een handvol cursisten bijeen. Een algemene klacht was dat er van de cursisten maar weinig overbleven die een actieve rol opnamen binnen de

Esperantoverenigingen. Die bleven draaien op een beperkt aantal oudgedienden.

Dat velen afhaakten heeft meerdere oorzaken. Voor velen zal de kennismaking met de taal voldoende geweest zijn. De grootste drempel zal ongetwijfeld financieel geweest zijn: om de taal echt te gebruiken moet men actief zijn in de beweging, dus abonnementen nemen op tijdschriften, deelnemen aan congressen, corresponderen… Dat kon allemaal voor de Eerste Wereldoorlog, toen Esperanto nog vooral een zaak was van een welstellende elite. Na de oorlog raakte Esperanto ook verspreid onder de 'gewone' bevolking, maar die had nauwelijks geld beschikbaar voor dergelijke extra uitgaven, zeker niet in crisistijden.

Een doorbraak, vooral voor de Flandra Ligo, kwam er met de invoering van de Cseh-methode (https://eo.wikipedia.org/wiki/Cseh-metodo). Wellicht hebben Vlaamse Esperantoleraars deelgenomen aan het seminarie dat Andreo Cseh in 1932 in Arnhem over zijn methode gegeven heeft en die in Vlaanderen geïntroduceerd. In 1932 worden de eerste Cseh-cursussen vermeld in Mechelen (Rainson) en in Brussel (Pedro Hart), in 1933 in Lede (De Kegel) en in 1934 in Haaltert (in samenwerking met de VTB, geen naam van lesgever vermeld). Tijdens de daaropvolgende jaren werden steeds meer cursussen volgens deze methode gegeven en het ledenaantal van de Flandra Ligo steeg spectaculair van enkele honderden tot ver boven de duizend. Vermeldenswaard is het dorp Vichte in Zuid-West-Vlaanderen. Op een bevolkingsaantal van enkele duizenden personen zouden er vanaf 1936 enkele honderden Esperanto geleerd hebben. In 1938 ware een zelfs plannen voor een kindercursus. Na enkele jaren viel echter alles stil: de Cseh-leraars, bijna allemaal buitenlanders, mochten België niet meer binnen en de mobilisatie ontredderde de hele samenleving.

Wat zou er gebeurd zijn als er geen Tweede Wereldoorlog gekomen was? Zou Esperanto dan doorgebroken zijn? In West-Vlaanderen waren er personen (kleermaker Cognie in Kortrijk, drukker Braekevelt in Roeselare, Gustaaf Mestdagh in Brugge…) die na de oorlog geen actieve rol meer gehad hebben in de beweging, maar die, volgens getuigenissen van hun familie, tot het einde van hun leven overtuigd gebleven zijn van de waarde van het Esperanto. Enkele families bewaren, na meerdere generaties, nog het Esperantoarchief van hun voorouder. Andere belangrijke figuren zijn daarentegen volledig vergeten.

INTERNACIA CSEH-INSTITUTO DE ESPERANTO

ATESTO

(Nomo:) Verheyde Frida
partoprenis en la Cseh-metoda kurso de la internacia lingvo Esperanto, aranĝita de Esperantista grupo Oostende
gvidita de Fraŭlino Tini Ornstein
en Oostende dum la tempo 1-4 ĝis 29-5-36
Loko: Oostende Dato: 29-5-1936.

Por la Direkcio de la Instituto: Andreo Cseh
Por la kursdirekcio:
La kursgvidinto: Tini Ornstein

Ook nu wordt regelmatig de vraag gesteld wat men in de praktijk met Esperanto kan aanvangen. Geld om boeken te kopen, te corresponderen, te reizen… is er over het algemeen voldoende, maar de tijd ontbreekt, want er zijn zoveel andere dingen te doen. Nu het cultureel erfgoed in de belangstelling staat (zie het succes van Erfgoeddag en Open Monumentendag), is misschien de tijd rijp om heemkundige en historische verenigingen te helpen bij het terugvinden van het Esperanto-erfgoed uit hun werkgebied.

Roland Rotsaert

Over de wijze van publicatie van de studie wordt nog nagedacht. Wellicht zal de tekst in het najaar verschijnen als extra nummer van 'Vertikale' (https://www.esperanto.be/fel//akt/vertikale/).

Ĉu vi volas kombini viziton al Cultuurmarkt en Antverpeno (vere agrabla evento) kun iom da laboro por Esperanto? Tiam venu deĵori unu (aŭ pli da) hor(j)n en la Esperantobudo de la Cultuurmarkt por informi vizitantojn!

Cultuurmarkt van Vlaanderen

Dimanĉon la 25an de aŭgusto 2019 de 11h ĝis 18h
Kontaktu la kunordiganton Eddy Van den Bosch per eddyvdbosch@gmail.com

CONGRES VAN DE *FERVOJISTOJ* IN MALAGA: EEN AANRADER

IFEF (Internacia Fervojista Esperanto Federacio), HEF (Hispana Esperanto Federacio) en AEU (Andaluzia Esperanto Unuiĝo) hielden gelijktijdig hun congres. Zo waren er de eerste dagen veel meer Spanjaarden.

Bij de opening verwelkomde elke voorzitter ons in het Esperanto en werd de rede van de vertegenwoordiger van de stad vertaald. Van België waren wij met 7, en in het totaal met 170 deelnemers, komende uit 22 landen.

Het congres had plaats boven op een berg, in een reuzegroot Monasterio, duidelijk vernieuwd om seminaries in onder te brengen. Uiterst geschikt, verzorgd en zeer lekker eten. Net als vorig jaar in Polen (Wroclaw) was het congres prima voorbereid en had het een uitgebreid en interessant programma.

Interessant binnenhuisprogramma

Het congres had als thema: Lingva situacio en Eŭropo. Er waren lesprogramma's voorzien, verzorgd door Fatima, Kristin (Tytgat), Katalin (Kovats) en Sylvain (Lelarge). Nadien werden KER-examens afgenomen. Sylvain en Katalin gaven hun lessen, die voor iedereen een goede geheugensteuntjes zijn.

Tijdens de lessen van Kristin waren er snel goede contacten tussen de deelnemers.

Ik volgde ook de voordrachten van Federico Gobbo en Dennis Keefe, die hun lessen op zeer verschillende manieren lieten doorgaan, de ene op het strand, de andere vanuit de Universiteit van Amsterdam. De grote verrassing was de ontmoeting met de achterkleindochter van Dr. Zamenhof, Margaretha, een zeer sympathieke dame die vlot Esperanto spreekt (krijgt les van Katalin) en in Frankrijk woont. Samen met Tonyo, de voorzitter van IFEF, fleurden zij de *aŭkcio* op!

Leuke uitstappen

Granada bereikten we per bus. Zo zagen we ook de omgeving en een uitgestrekte streek met heel veel olijfbomen. De stad is mooi met een mengeling van stijlen en culturen. De basiliek is de meest indrukwekkende die ik ooit zag. Op het grote plein kregen we een straatoptreden van twee flamencodanseressen. Leuk tijdens onze picknick. Het bezoek moest nogal vlug gaan vermits we ook nog naar het Alhambra moesten rijden. Het grote paleis van de Moorse heersers mochten we niet in, maar de galerijen rond een grote binnenkoer beschermden ons tegen een plotse, hevige regenbui. In de tuinen zijn we niet meer geraakt. Voor al dat moois moet je wat meer tijd uittrekken.

Malaga-stad hebben we te voet bereikt, bergaf. Een typische toeristenstad, wel met heel mooie gevels, ook in verschillende stijlen. We zagen de gevel van het huis van Picasso en kregen goede uitleg van Jorgos, die daar woont. Oude, zeer mooi ingerichte cafeetjes, waar we niet in mochten wegens gebrek aan tijd… De haven ligt helemaal aan de stad, en het strand iets verder, maar dat zagen wij niet.

De meest indrukwekkende stad was Ronda. Rondgeleid door inwoonster Fatima, in een vlot Esperanto, zagen we de meest exclusieve plekjes van die op rotsen gebouwde stad. Bij het zien van een podium, na het bestijgen van 79 trappen, sprongen Kajto erop en zongen, zonder instrumenten, een nieuw lied over de wonderlijke omgeving. Emotie bij allen die erbij stonden… 's Avonds bleven we in de sfeer, met een glaasje wijn uit de streek.

Gevarieerde avondprogramma's

Hoewel de avondvoorstellingen een beetje laat (22 uur) gepland werden, waren ze van erg hoge kwaliteit. Een snarenorkest, een soprano met castagnetten, en een groep flamencodanseressen werden aangeboden door de stad. Een Servische bijdrage kregen we uit eigen rangen, Saŝa, die zowel een origineel toneelstuk-monoloog opvoerde als country zong met zijn gitaar. Nog uit eigen kring begeleidde Grazia zich met haar gitaar. Naast een hele avond optreden maakte Kajto geregeld muziek, en die sfeer hing overal. Hun avondprogramma viel bij iedereen in de smaak!

Kortom een congres dat uitstekend was op alle gebieden: organisatorisch, programma, sfeer, omgeving, en niet het minst: de zon!

Margaretha Symoens

Kio estas IFEF?

Internacia Fervojista Esperanto-Federacio (mallonge IFEF) estas tutmonda asocio de esperantistaj fervojistoj. Ĝi fondiĝis en 1948 kaj sekvas tradicion de sia antaŭulo IAEF daŭrantan ekde 1909. IFEF estas faka sekcio de UEA ekde 1953 kaj ĝi estas ankaŭ membro de FISAIC (Internacia Federacio de la Artaj kaj Intelektaj Fervojistaj Asocioj). La celo de IFEF estas disvastigi kaj apliki Esperanton en la fervojaj administracioj kaj en la fervojistaj medioj kaj rondoj. Ĝia devizo estas: "La reloj ligas la landojn, Esperanto la popolojn."

Komence aperis alvoko en la revuo Esperanto, en marto 1909, fare de la franca fervojisto Armand Berlande. Sekve de tiu ĉi alvoko fondiĝis dum la 5-a UK en Barcelono la Internacia Asocio de la Esperantistoj-Fervojistoj (IAEF). La nova organizaĵo komencis eldonadi gazeton Fervojista Esperantisto kaj sufiĉe vigle agadi. Dum tiu ĉi periodo oni faris multajn promesplenajn eksperimentojn surkampe de terminologio, eldonado de periodaĵoj kaj praktika utiligo de la lingvo. Dum tiu periodo personaj kontaktoj maloftis, ununuraj regulaj aranĝoj restis la IAEF-kunvenoj okaze de la Universalaj Kongresoj.

Nova postmilita organizaĵo Internacia Fervojista Esperanto-Federacio (IFEF) fondiĝis dum la kongreso de SAT en Amsterdam la 4-an de aŭgusto 1948 kaj daŭrigis la tradicion de IAEF. En majo 1949 ĝi kunvokis sian unuan kongreson. 149 partoprenantoj el 8 landoj decidis, ke ekde tiam, krom duhoraj kunvenoj en la UK, oni ĉiujare organizos memstaran IFEF-kongreson kun riĉaj kulturaj, turismaj kaj fakaj programoj.

Fonto: Vikipedio

TURISMO

VLAAMSE ARDENNENDAG 2019 – DE TOEKOMST HERHAALT ZICH...

Deze deelname aan de Vlaamse Ardennendag, 28 april laatstleden, deed me terugdenken aan de allereerste editie ervan, zo'n vijfentwintig jaar geleden: de regen hield niet op. In tegenstelling met destijds verscheen de zon nu wel over de middag om zich 's namiddags weer achter de (regen)wolken te verschuilen. Tot daar het weer. De deelnemers konden troost vinden bij de gedachte dat de natuur, die nog altijd lijdt onder de te lage grondwaterstand, wel zou varen bij de langzaam druppelende, malse regen. Misschien was dit ook de verklaring voor de (zeer) magere opkomst. 's Morgens drie man/vrouw en een… lokale gids. 's Namiddags zes man, met een welverdiend applaus voor Katja Boen, die per trein/vouwfiets uit Rijsel kwam afgezakt.

En toch… Ondanks het vocht konden de deelnemers weer genieten van de onvolprezen pracht van de Vlaamse Ardennen. Natuurreservaat Het Burreken, dat we vroeger al bezocht hadden, benaderden we dit keer vanuit Schorisse. 't Was eens wat anders. Een van de bezienswaardigheden was een bramentuin, met zo'n veertig (van de in totaal 700 soorten) bramen, destijds aangelegd door wijlen broeder Joris Denduyver, uit het naburige Brakel… esperantist. Bleek dat ook de gids nog over twee lp's beschikte waarmee hij ooit een Esperanto-zelfstudie was gestart. Wat is de wereld klein! En een kleine groep heeft soms ook z'n voordelen. Met ons viertal kregen we uitzonderlijk toegang tot een moerasgebiedje, waar we konden genieten van de bloeiende dotterbloem en bittere veldkers.

's Namiddags verzamelden we aan het uitkijkpunt in hetzelfde dorp Schorisse, van waaruit je een prachtig vergezicht hebt op de wijde omgeving. De wandeling leidde ons naar het Bos Ter Rijst. De naam gaat terug op het hout dat mensen uit de omgeving destijds mochten kappen. De bussels hakhout noemde men "rijshout". Bos Ter Rijst ligt langgerekt op de steile oostflank langs de bovenloop van de Molenbeek. Talrijke bronnen in het bos voeden de Molenbeek. In dit koele en zuurstofrijke bronwater vindt de vuursalamander met zijn zwart-gele jasje een geschikte plek om zijn larven af te zetten.

Deze mooie, natte dag werd zoals steeds afgesloten met een… natje in een lokale drankslijterij in het nabije Muziekbos.

Piet Glorieux

MALLONGE

LA LUPO SUR KAPITOLO

Antaŭ 120 jaroj naskiĝis Nils Stellan Engholm, sveda instruisto, esperantisto, verkisto kaj tradukisto. Li estas konata ĉefe pro siaj originalaj romanoj "Al Torento", "Homoj sur la Tero", "Infanoj en Torento" kaj "Vivo vokas". Engholm ankaŭ tradukis, interalie verkojn de Selma Lagerlöf.

Antaŭ nelonge aperis liaj originalaj rakontoj kaj noveloj sub la titolo "La Lupo sur Kapitolo". Restas ankoraŭ kelkaj ekzempleroj en la Retbutiko de FEL: www.retbutiko.be/eo/ero/lkap. En tiu adreso vi povas legi ankaŭ du recenzojn pri tiu verko lia.

LA TEKSTARO* VIVAS

Bertilo Wennergren aldonis 1892 artikolojn el "Le Monde diplomatique en Esperanto" (eo.mondediplo.com) el la jaroj 2002 ĝis 2019, kun afabla permeso de Vilhelmo Lutermano. Krom tio Bertilo ankaŭ aldonis al la Tekstaro de Esperanto 1843 artikolojn el la magazino Monato el la jaroj 2012 ĝis 2018, kun afabla helpo de Paul Peeraerts. La artikoloj ampleksas sume 753.922 vortojn. Sekve la tekstomaso de la Tekstaro kreskis ĝis la nombro 9.159.328 da vortoj.

(*) **www.tekstaro.com** estas granda kolekto de tre diversaj tekstoj destinita al lingvistika esplorado pri Esperanto. Sed ankaŭ averaĝa uzanto povas utile uzi ĝin, ekz. por ekscii kiomgrade vorto aŭ esprimo estas uzata.

HOMARANISMO

VIVO DE ZAMENHOF

GIMNAZIANO EN VARSOVIO – ĉapitro 3

GYMNASIUMLEERLING IN WARSCHAU – hoofdstuk 3

KVARDEK jarojn pli malfrue, en 1905, rusaj bandoj militistaj sangumis Bjalistokon per pogromo plej terura:

"En la stratoj de mia malfeliĉa urbo de naskiĝo, sovaĝaj homoj kun hakiloj kaj feraj stangoj sin ĵetis kiel plej krudaj bestoj kontraŭ trankvilaj loĝantoj, kies tuta kulpo konsistis nur en tio, ke ili parolis alian lingvon kaj havis alian gentan religion, ol tiuj ĉi sovaĝuloj. Pro tio oni frakasis la kraniojn kaj elpikis la okulojn al viroj kaj virinoj, kadukaj maljunuloj kaj senhelpaj infanoj.

Oni scias nun tute klare, ke kulpa estas aro da abomenindaj krimuloj, kiuj per diversaj plej ruzaj kaj plej malnoblaj rimedoj, per amase dissemataj mensogoj kaj kalumnioj, arte kreas teruran malamon inter unuj gentoj kaj aliaj. Sed ĉu la plej grandaj mensogoj kaj kalumnioj povus doni tiajn terurajn fruktojn, se la gentoj sin reciproke bone konus, se inter ili ne starus altaj kaj dikaj muroj, kiuj malpermesas al ili libere komunikiĝadi inter si kaj vidi, ke la membroj de aliaj gentoj estas tute tiaj samaj homoj kiel la membroj de nia gento, ke ilia literaturo ne predikas iujn terurajn krimojn, sed havas tiun saman etikon kaj tiujn samajn idealojn kiel nia? Rompu, rompu la murojn inter la popoloj!"

Tiel paroladis Zamenhof en 1906 dum Kongreso en Ĝenevo. Preskaŭ la saman li jam pensis, estante bonkora knabeto en Bjalistok. Doloris li pro la fremdeco inter loĝantoj de la sama lando. Doloris li pro la malamoj en la tuta mondo. En lia pensema kapeto formiĝis jam plano kaj volo ke "pli malfrue", kiam li estos "grandaĝulo", li nepre forigos tiun ĉi malbonon.

Diversajn revojn utopiajn li forĵetis unu post la alia, sed unu ĉefa restis por li ĉiam pripensinda: tio estis la ideo pri unu homa lingvo. "Se nur la homoj povus kompreniĝi!" li sopiris, kaj infane kalkuladis kiun lingvon oni povus alpreni por tutmondo. Poloj malŝatus rusan, Rusoj ne volus germanan, Germanoj ne tolerus francan, Francoj malakceptus anglan.

Kion fari? Nur neŭtrala lingvo povus ĉiujn kontentigi, sen ofendo nek ĵaluzo. Se tian lingvon internacian ĉiuj homoj lernus krom la sia, tiam ili povus mem ekkoni unu la aliajn de popolo al popolo. Rekte rilatus ili kune. Ĉesus la blinda fido je gazetoj politikaj aŭ incitoj diplomataj, por decidi kredon ĝeneralan pri najbaraj gentoj.

Kiam el reallernejo Bjalistoka li transiris al ĉefurbo pola kun gepatroj, Ludoviko Zamenhof eniĝis gimnazion varsovian por klasikaj studoj. Historion oficialan klara komprenemo

VEERTIG jaar later, in 1905, doopten Russische militaire bendes Bjalistok in het bloed met de meest verschrikkelijke pogrom:

"In de straten van mijn ongelukkige geboortestad wierpen woestelingen zich met bijlen en ijzeren staven, zoals alleen wilde beesten dat doen, op de vreedzame bewoners, wier enige misdaad erin bestond dat ze een andere taal spraken en een andere godsdienst aanhingen dan deze woestelingen. Om die reden sloegen ze schedels in en krabden ze mannen en vrouwen, zwakke ouderen en hulpeloze kinderen de ogen uit.

We weten nu heel duidelijk dat de schuldigen een bende boosaardige criminelen zijn, die op diverse sluwe en laaghartige manieren, door massaal verspreide leugens en laster, een klimaat van verschrikkelijke haat creëerden tussen de gemeenschappen onderling. Maar zouden zelfs de grootste leugens en laster ook zulke verschrikkelijke gevolgen hebben, als de gemeenschappen elkaar beter zouden kennen, als er tussen hen niet zulke hoge en dikke muren stonden, die hen verbieden vrijelijk met elkaar te communiceren en te zien dat de leden van die andere gemeenschappen net dezelfde mensen zijn als onze mensen, dat hun literatuur niet tot vreselijke misdaden oproept, maar dezelfde ethiek en dezelfde idealen koestert als de onze? Breek, breek de muren tussen mensen!"

Zo sprak Zamenhof in 1906 tijdens een congres in Genève. Bijna hetzelfde had hij al gedacht, als goedhartige knaap in Bjalistok. Het deed hem pijn dat inwoners van eenzelfde land onbekend waren met elkaar. Hij was pijnlijk getroffen door de uitingen van haat in de hele wereld. In het denkende hoofdje van hem vormde zich al een plan en het verlangen om, "later" als hij "groot" zou zijn, beslist een einde te maken aan dit kwaad.

Verschillende utopische dromen schoof hij één na één aan de kant, maar één belangrijke droom bleef voor hem het overwegen waard: dat was de idee van één taal voor de mensheid. "Konden de mensen elkaar maar verstaan!" verzuchtte hij en als kind dacht hij al na over welke taal men voor de hele wereld zou kunnen kiezen. Polen zouden Russisch haten, Russen zouden geen Duits willen, Duitsers zouden het Frans niet tolereren, Fransen zouden het Engels verwerpen.

Wat te doen? Alleen een neutrale taal zou iedereen tevreden kunnen stemmen, zonder te kwetsen of jaloezie te creëren. Als een dergelijke internationale taal door alle mensen geleerd zou worden naast hun eigen taal, dan zouden ze elkaar leren kennen van volk tot volk. Ze zouden rechtstreeks met elkaar contact kunnen hebben. Het zou gedaan zijn met het blinde vertrouwen in politiek geïnspireerde kranten of diplomatiek gestook en mensen zouden zich een algemeen beeld

trapenetris ĝis la funda vero. Pri militoj kaj lertaĵoj politikaj temis ja la tuta instruado. Ne nur en litva lando malfeliĉa, la gentoj sin malkonis kaj malamis reciproke. Ne nur tie floris la incitoj anonimaj. Ĉe potencaj ŝtatoj registaroj zorgis tion. De centjaroj ili jam kutimis gvidi la publikan opinion kontraŭ unu aŭ alia gento, laŭ la celoj politikaj de l' momento. Dum pafilegoj fabrikiĝis, jam laboris gazetistoj, parolistoj, eĉ poetoj ŝovinistaj, por formi senton ĝeneralan.

Agentoj oficialaj disvastigis rakontaĵojn, suspekton, kaj eksciton. Per bildoj kaj presaĵoj ili tuŝis korojn de l' virinoj, vekis la indignon de l' popolo, kreis eĉ koleron – ĉion nur por preni peceton de lando aŭ afrikan kolonion. Eksplodis milito. Amase falis junaj viroj. Funebris la virinoj. Mizeris loĝantaro de vilaĝoj detruitaj. Paco fariĝis. La ŝtato perdis cent mil homojn proprajn, kaj aneksis kvindek mil nigrulojn. Gloras generaloj, bruas tamburoj, sonas muzikoj. Mirinda la sukceso. La venkita ŝtato petas aliancon. Jam finiĝis incitado. De nun vidu la bonaĵojn, kaj forgesu ĉiujn pekojn! Sed amiko jam malnova ekĵaluzas, postulas kompensaĵon. Kontraŭ tiu nun ekmarŝu la impresmaŝino, kaj ĉio same rekomencu! k.t.p.

En genia cerbo de junulo disvolviĝis tiu bildo kun precizo frapa. Rompu, rompu murojn inter la popoloj! pensis knabo Zamenhof. Ili estas ja lulilo en la manoj de gvidantoj anonimaj. Ĉesu malkompreno pro nekono reciproka! Nur intrigantoj ĝin profitas. Nacioj devas mem kontroli la eksteran mastrumadon. Ili devas mem rilati kun ceteraj. Ĉesu monopolo de kelkaj malpaculoj! Nur de nescio tenas ili la tutpovon. Falu muroj, ili falos kune. Nur en mallumo vivas la vampiroj. Brilu suno, ili malaperos.

Kun fervoro li lernadis grekan lingvon kaj latinan. Jam li sin vidis veturanta tra la mondo, kaj per flamaj paroladoj predikanta, por ke homoj revivigu tian lingvon de l' antikva tempo kaj ĝin uzu por komunaj celoj. Ĉu ne parolis greke la tuta mondo kulturita en epoko aleksandra? Ĉu ne diskutis per latinaj vortoj ĉiuj scienculoj kaj kleruloj en Eŭropo dum centjaroj de la brila Renaskiĝo? Ĉu ne latine verkis Kalvino kaj Erasmo por dudek popoloj?

Tamen eĉ latina estas malfacila, plena je antikvaj formoj senutilaj, manka je modernaj esprimiloj. Pli simpla, pli taŭga por uzado nuna devus esti la revita lingvo. Ĝi devus esti tuj lernebla kaj uzebla de la popoloj mem, ne nur de kleruloj. Pri laboristoj, pri malriĉaj homoj penantaj tutan tagon, gimnaziano Zamenhof pensadis pli kaj pli. En rondo familia li ŝatis legi laŭte el versaĵoj de poeto rusa Nekrasof, antaŭmajstro de Gorki. Pri klopodoj kaj suferoj, pri malbelaj domoj, kie morto kaj mizero dancas kune, kantis la verkisto plej ŝatata. Dum tuta vivo Zamenhof amis la popolon laboreman kaj preferis loĝi en kvartaloj ĝiaj for el mondana societo.

Tiuj homoj estas fine la oferoj ĉefaj de l' incitoj intergentaj. En okazoj de buĉado, ili ĉiam unuarange devas pagi per sango sia kaj trankvilo. Tra tuta mondo malriĉuloj ja sopiras al paco kaj progreso.

kunnen vormen over naburige volkeren.

Met de verhuis samen met zijn ouders van Bjalistok naar de Poolse hoofdstad, stapte Ludoviko Zamenhof van de reaalschool over naar een gymnasium in Warschau voor klassieke studies. Zijn verlangen naar het begrijpen van de officiële geschiedenis bracht bij hem de diepste waarheid aan het licht. In het onderwijs ging het voortdurend over oorlogen en politieke trucs. Niet alleen in het ongelukkige Litouwse land kenden de volkeren elkaar te weinig en hadden ze een hekel aan elkaar. Niet alleen daar gedijde aanstokerij door onbekenden. In machtige staten waren het de regeringen die daarvoor instonden. Al honderden jaren waren ze het gewoon om de publieke opinie tegen een of andere gemeenschap op te hitsen, als het politiek gezien op dat moment in hun kraam paste. Terwijl kanonnen werden geproduceerd, waren persmensen, woordvoerders, zelfs chauvinistische dichters de grond al aan het voorbereiden voor een veralgemeend (haat) gevoel.

Officiële afgezanten verspreidden verhalen, achterdocht en opwinding. Met beelden en drukwerk raakten ze de harten van vrouwen, wekten ze de verontwaardiging van de mensen, riepen ze zelfs woede op – en dat alles om een stukje land of om een Afrikaanse kolonie in te nemen. Een oorlog barstte uit. Jonge mannen sneuvelden massaal. De vrouwen in rouw. De bevolking van de vernielde dorpen in de miserie. De vrede kwam. De staat verloor honderdduizend eigen mensen, en lijfde vijftigduizend zwarten in. De generaals werden opgehemeld, de trommels roffelden, muziek weerklonk. Wat een succes! De verslagen staat vroeg een bondgenootschap. Er kwam een einde aan de aanstokerij. Kijk alleen nog maar naar de goede dingen en vergeet alle misdaden! Maar een oude vriend wordt jaloers, eist compensatie. Tegen die vijand moet de drukmachine in gang schieten, en alles moet opnieuw beginnen! Enzovoort.

In het geniale brein van een jonge man ontstond dit beeld met treffende precisie. “Breek, breek de muren tussen volkeren!” dacht de jonge Zamenhof. Zij zijn de ontstaansgrond van dit alles, gecontroleerd door anonieme leiders. Maak een einde aan onbegrip door onwetendheid over elkaar! Alleen stokers profiteren daarvan. Naties moeten zelf bepalen hoe ze met de buitenwereld omgaan. Ze moeten rechtstreeks met de anderen samenwerken. Het monopolie van enkele onruststokers moet ophouden! Alleen door onwetendheid behouden zij de suprematie. Val, muren, ze zullen samen ineenstuiken. Vampiers leven alleen in duisternis. Schijn, zon! Ze zullen verdwijnen.

Vol ijver leerde hij Grieks en Latijn. Hij zag zich al de wereld rondtrekken en in vurige toespraken pleiten dat mensen die taal uit de oudheid zouden doen herleven en voor gemeenschappelijke doeleinden gebruiken. Sprak de hele gecultiveerde wereld in de tijd van Alexandrië niet Grieks? Discussieerden niet alle wetenschappers en gestudeerden in Europa in het Latijn tijdens de eeuwen van de schitterende Renaissance? Was het niet in het Latijn dat Calvijn en Erasmus schreven voor twintig volkeren?

Maar zelfs Latijn is moeilijk, boordevol oude nutteloze constructies, en het ontbreekt ze aan moderne uitdrukkingsvormen. De gedroomde taal zou eenvoudiger moeten zijn, meer aangepast

Foto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:LL_Zamenhof_gimnazio_1873.jpg

Kiam ili vespere, lacaj, revenas al hejmo griza, ilia penso serĉas al lumo, ilia sento revas al manoj por premi frate en la siaj trans maroj kaj ŝtatlimoj. "Laboristoj ĉiulandaj unuiĝu!" baldaŭ poste jam fariĝis devizo de l' amaso. Sed muroj staras inter ili, dikaj, altaj, ĉefe lingvaj. Rompu, rompu tiujn murojn! pensadis juna Zamenhof. La lingvo helpa de l' homaro devas esti por ĉiuj facila. Rapido, logiko devas regi ĝian fundamenton.

De tiam li komencis serĉadi ion novan per provaĵoj artaj.

Ĉu lingvo povas arte konstruiĝi, bazite sur sola logiko? demandis sin la junulo, kaj serĉis materialon por vortaro. Kial ne konsenti pri vortetoj plej mallongaj, kiel ba, ca, da, be, ce, de, ab, ac, ad, eb, ec, ed, kaj arbitre fiksi ties sencon difinitan? Ne eble, li ekvidis tuj. Tiajn vortojn eĉ li mem ne povis lerni. Ilin memori superus homan forton.

Vivantajn vortojn lingvo devas havi, se ĝi celas vivi mem. Ĉerpi el komuna fonto de eŭropaj lingvoj, jen la solvo. Vortaro latina-germana estus la plej internacia, Angloj, Francoj, Hispanoj kaj Italoj, Holandanoj, Germanoj, Skandinavoj kaj eĉ Slavoj konus ĝiajn elementojn kiom eble la plej multajn.

Vortoj kiel horo, karto, vino, bruna kaj ceteraj apartenas ja samtempe al dek tri ĝis dudek lingvoj. Elekto devus esti kvazaŭ voĉdonado de l' plejmulto. Tamen homa lingvo estas afero grandega. Riĉegaj gramatikoj, dikaj vortaroj, dek miloj da esprimoj timigis junan Zamenhof. Kiel iri ĝis plenfino?

Iam, sur la strato, fajrera ekkompreno trankviligis lin.

aan de huidige behoeften. Ze zou snel moeten kunnen worden aangeleerd en gebruikt door de mensen zelf, niet alleen door de gestudeerden. Arbeiders, arme mensen die de hele dag zwoegen, zij waren het die de gymnasiumleerling Zamenhof meer en meer in het achterhoofd had. Hij hield ervan om in familiekring gedichten van de Russische dichter Nekrasov, een voorloper van Gorki, voor te lezen. Hun zwoegen en lijden, hun lelijke huizen, waar dood en ellende met elkaar dansen, werden door die zeer geliefde schrijver bezongen. Heel zijn leven droeg Zamenhof die zwoegende mensen in zijn hart en hij gaf er de voorkeur aan om in hun wijken te wonen, ver van het mondaine milieu.

Deze mensen zijn uiteindelijk de voornaamste slachtoffers van de interetnische onruststokerij. Bij moordpartijen waren zij de eersten om te betalen met hun bloed en hun rust. Overal ter wereld hunkeren de armen naar vrede en vooruitgang. Als ze ’s avonds moe terugkeren naar hun grauwe huis, gaan hun gedachten uit naar het licht, in hun hart dromen ze dat ze elkaar broederlijk de hand zullen drukken over zeeën en staatsgrenzen heen. “Arbeiders aller landen, verenigt u!” zal kort daarop de leuze van de massa worden. Maar er staan muren tussen hen, dikke, hoge muren, vooral taalmuren. “Breek, breek die muren!” filosofeerde de jonge Zamenhof. De hulptaal voor de mensheid moet gemakkelijk zijn voor hen. Snelheid, logica moet eraan ten grondslag liggen.

Vanaf dan ging hij proefondervindelijk op zoek naar iets nieuws.

“Kan een taal artificieel worden geconstrueerd, enkel op basis van logica?” vroeg de jongeman zich af, en hij zocht materiaal voor de woordenschat. Waarom niet kiezen voor zo kort mogelijke woordjes, zoals *ba, da, be, ce, de, ab, en, ad, eb, ec, ed*, en ze willekeurig een bepaalde betekenis geven? Nee, hij zag het meteen in. Dergelijke woorden kon zowaar hijzelf niet leren. Het memoriseren ervan zou het menselijke kunnen te boven gaan.

Levende woorden moest een taal hebben, als ze wil leven. Putten uit de gemeenschappelijke bron van de Europese talen, dat was de oplossing. De Latijnse en Duitse woordenschat zou het meest internationaal zijn, Engelsen, Fransen, Spanjaarden en Italianen, Nederlanders, Duitsers, Scandinaviërs en zelfs Slaven kennen die elementen maximaal. Woorden als *horo, karto, vino, bruna* en andere komen samen voor in dertien tot twintig talen. De keuze zou als het ware een keuze van de meerderheid zijn. Maar een menselijke taal is iets enorm groots. De uitvoerige grammatica’s, dikke woordenboeken, tienduizenden uitdrukkingen maakten de jonge Zamenhof bang. Hoe kan men ooit volledigheid bereiken?

Op een keer kreeg hij op straat een ingeving die zijn gemoedsrust deed terugkeren. “Eens, toen ik in de zesde of zevende klas van het gymnasium zat, vestigde ik bij toeval mijn aandacht op een inscriptie *svejcarskaja* [NL portierswoning], iets dat ik al vaak gezien had, en daarna op het uithangbord *konditorskaja* [NL suikergoedwinkel]. Deze *-skaja* fascineerde me, en leerde me dat suffixen het mogelijk maken om van één woord andere woorden af te leiden, die men niet elk apart moet leren. Deze gedachte nam me volledig in beslag, en plots voelde ik weer grond onder de voeten. Op de schrikwekkend grote woordenboeken viel weer een straal licht, en de

"Unu fojon, kiam mi estis en la sesa aŭ sepa klaso de la gimnazio, mi okaze turnis la atenton al la surskribo svejcarskaja (pordistejo), kiun mi jam multajn fojojn vidis, kaj poste al la elpendaĵo konditorskaja (sukeraĵejo). Ĉi tiu -skaja ekinteresis min, kaj montris al mi, ke la sufiksoj donas la eblon, el unu vorto fari aliajn vortojn, kiujn oni ne bezonas aparte ellernadi. Ĉi tiu penso ekposedis min tute, kaj mi subite eksentis la teron sub la piedoj. Sur la terurajn grandegajn vortarojn falis radio de lumo, kaj ili komencis rapide malgrandiĝadi antaŭ miaj okuloj."

De tiam li studadis la sistemon de sufiksoj kaj prefiksoj en diversaj lingvoj. Kia riĉa fonto! Kia mirinda povo por kreskado kaj multiĝo! La plej multaj lingvoj uzas ilin blinde kaj senorde. Per vere plena kaj regula utiligo de tiu forto, riĉa vortarego disflorus el malgranda radikaro. Nur -ino, -aĵo, -isto, -ema, -igi, -iĝi centobligus ĝin. Dek mil vortoj memformiĝus sen aparta lerno.

Liaj instruantoj en lernejo rigardis Ludovikon Zamenhof kiel lingviston rimarkindan. Tre juna li jam lernis francan kaj germanan. Ĉe kvina klaso gimnazia li ekstudis anglan. Elparolo malfacila, ortografio malpreciza, sed kia forto kaj rapido en la frazoj! Gramatiko? Tre malmulta. Nur kelkaj antikvaĵoj malregulaj. Riĉa lingvo do bezonas tute ne deklinaron, konjugaron, aŭ sintakson, malfacilajn.

Kelkaj montriloj ĉiam samaj sufiĉas por la verbaj tempoj. Finiĝoj pliaj kiel o, a, e, utilu kvazaŭ nur sufiksoj, por formi nomojn el verboj, el verboj adjektivojn, kaj adverbojn el ceteraj.

Samtempe krom la lingva, alia ellaboro okupis Zamenhof en tiuj jaroj. Lia patrino estis kredantino. Lia patro ateisto. Li mem knabe perdis jam la fidon religian. Lia logiko ne permesis lin kredadi la instruon de la pastroj. Sed, estante deksesjara, li suferis pro malpleno en la koro. Li ne vidis ian sencon en la vivo. Por kio li laboras? Pro kio li ekzistas? Kio estas homoj? Kial ne tuj morti? Ĉio ŝajnis al li vana kaj naŭza. Por li tre turmenta estis tiu tempo. Tiama portreto, iom kruda kaj maldolĉa, montras la malĝojon de l' gimnaziano.

Interna krizo lin savis. Iom post iom li ektrovis veron por si mem. Li komprenis ian sencon en la naturo. Li sentis altan vokon pli precizan al homara celo. Li formis propran kredon pri vivo kaj pri morto. Deksepjare li akiris novan fidon kaj feliĉon de l' animo ekster dogmoj. Li sentis fortan inspiron en la koro. Pli fervore li revenis al verkado! Posta portreto montras la ŝanĝon en okuloj. Dolĉeco regas.

En jaro 1878, Zamenhof sidis en la lasta klaso de la gimnazio. Tiam estis preta jam projekto de lia lingvo, ankoraŭ ne tute simila al la nuna Esperanto. Kelkaj kolegoj interesiĝis je lia longa laborado. Al ili ĝoje li konigis la novan lingvon. Ion tiel simplan kaj facilan neniu el ili antaŭkredis. Fervore ses kaj sep ellernis la sistemon.

En la gepatra loĝejo ĉe strato Novolipie, Ludoviko havis propran ĉambron izolitan sur la teretaĝo. Tie kunvenis amikaro lia ĉe l' amata grupestro. Kune ĉiuj fervoradis pri

woordenboeken begonnen snel te krimpen voor mijn ogen."

Van dan af bestudeerde hij het systeem van de achtervoegsels en voorvoegsels in diverse talen. Wat een rijke bron! Wat een wonderbaarlijke potentie voor groei en uitbreiding! De meeste talen gebruiken ze blindweg en zonder structuur. Door een echt doorgedreven en regelmatige toepassing van die kracht, zou een rijke woordenschat kunnen opbloeien uit een kleine verzameling van stammen. Alleen al de achtervoegsels *-ino, -aĵo, -isto, -ema, -igi, -iĝi* zou de verzameling verhonderdvoudigen. Tienduizend woorden zouden ontstaan zonder dat ze apart aangeleerd zouden moeten worden.

Zijn leraren op school aanzagen Ludoviko Zamenhof als een opmerkelijke taalkundige. Heel jong al leerde hij Frans en Duits. In de vijfde klas van het gymnasium studeerde hij Engels. Moeilijke uitspraak, ondoorzichtige spelling, maar wat een kracht en snelheid ging er uit van de zinnen! Grammatica? Heel weinig. Behalve wat onregelmatige antiquiteiten. Een rijke taal heeft dus helemaal geen behoefte aan moeilijke verbuigingen, vervoegingen en syntaxis. Enkele – altijd dezelfde – indicators volstaan voor de werkwoordstijden. En verder kunnen enkele uitgangen zoals *o, a* en *e*, achtervoegsels als het ware, dienen om van werkwoorden zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden te maken en bijwoorden van de rest.

Tegelijkertijd was er, behalve taalkundig werk, ook ander werk dat Zamenhof bezighield in die jaren. Zijn moeder was gelovig, zijn vader atheïst. Hijzelf verloor als knaap zijn religieus geloof. Zijn logica maakte het hem onmogelijk om in de leer van de priesters te geloven. Maar, als zestienjarige, leed hij onder de leegte in zijn hart. Hij zag geen enkele zin in het leven. Waarom werkte hij? Waarom bestond hij? Wat zijn mensen? Waarom niet direct doodgaan? Alles leek hem zinloos en afstotelijk. Het was voor hem een kwellende periode. Een foto uit die tijd, ietwat brutaal en bitter, toont de treurnis van de gymnasiumleerling.

Een interne crisis heeft hem gered. Beetje bij beetje vond hij een waarheid voor zichzelf. Hij zag een zin in de natuur. Hij voelde een hogere duidelijkere lotsbestemming met de mensheid als doel. Hij vormde zich een eigen geloof over leven en dood. Op zijn zeventiende kreeg hij een nieuw geloof en innerlijk geluk, buiten dogma's om. Hij voelde een sterke bezieling in zijn hart. Met nog meer ijver zette hij zich terug aan het werk! Een latere foto toont de kentering in zijn ogen. Zachtzinnigheid overheerst.

In het jaar 1878 zat Zamenhof in de laatste klas van het gymnasium. Toen al was er een ontwerp van zijn taal klaar, nog niet helemaal vergelijkbaar met het huidige Esperanto. Sommige medeleerlingen waren geïnteresseerd in zijn langdurige werk. Met plezier liet hij hen kennismaken met de nieuwe taal. Aan zoiets eenvoudigs en gemakkelijks had niemand kunnen denken. Enthousiast begonnen een zestal van hen het systeem te leren.

In het huis van zijn ouders in de Novolipie-straat had Ludoviko zijn eigen aparte kamer op het gelijkvloers. Daar kwamen zijn vrienden samen bij hun populaire leidsman. Samen streefden ze allemaal naar verbroedering van de mensheid. Hoog was de ambitie, groot de opdracht. Op 5 december vierden ze het op de

la homa refratiĝo. Alta la revo, granda la tasko. La 5. de decembro ili festis la vivígon de la lingvo. Ĉirkaŭ kuko, de l' patrino ame kuirita, sidis Ludoviko kun kolegoj entuziasmaj. Unuan fojon sonis lia "lingwe universala". Post paroloj esperplenaj, ili kantis himnon de l' frateco:

Malamikete de las nacjes
Kadó, kadó, jam temp' está!
La tot' homoze in familje
Konunigare so debá.
(Malamikeco de la nacioj
Falu, falu, jam temp' estas!
La tuta homaro en familio
Kununuigi sin devas.)

En junio 1879 finiĝis gimnazia kurso, kaj ĉiuj kolegoj disiris. La persono de ilia ĉefamiko lasis ĉe ili tiel fortan impreson, ke ili eĉ komencis propagandi liajn ideojn kaj paroli pri la nova lingvo. Sed, kiel Zamenhof malgaje konstatis pli malfrue, "renkontinte la mokojn de l' homoj maturaj, ili tuj rapidis malkonfesi la lingvon, kaj mi restis tute sola". Tiel okazas preskaŭ senescepte ĉe la grandaj inspiritoj tra tuta homara historio. Ankaŭ hejme li devis suferi baton pli kruelan. Ĝis tiu tempo la patro laŭŝajne ne malaprobis lian laboradon, ĉar la knabo tamen brile sukcesis ĉiujn ekzamenojn. Sed kiam venis la momento forlasi gimnazion kaj elekti profesion, tiam blovis kriza vento.

Jam ofte konatuloj aŭ kolegoj profesoraj de Markus Zamenhof admonis lin pri lia filo. "Ideo tiel fiksa en kapo junula minacas ja frenezon. Domaĝe estus lasi tian talentulon perdiĝi en ĥimeroj. Baldaŭ li malsaniĝos, se li daŭras plu!" Tiel babilis konsilantoj bonintencaj.

Pri la estonteco de la knabo ĉefe zorgis lia patro. Kion li faros en la vivo, se ĉiuj lin rigardos kiel viron neseriozan, nur "revulon"? Kuracista estis tiam unu el la solaj karieroj permesitaj al Hebreoj en la rusa Imperio. Utila studo, ne revaĵoj, tiam urĝis antaŭ ĉio. Tial Ludoviko devis eĉ promesi, ke li forlasos la aferon pri mondlingvo, almenaŭ provizore. Peza kaj dolora estis la ofero.

Tie staris la altaro. Sur tablo kuŝis la kajeroj kun vortaro, gramatiko, versaĵoj, kaj tradukoj en la lingvo. Karaj manuskriptoj, rezultato de multjara pripensado kaj serĉado. Ĉu fordoni tuton? La patro ĝin postulis. En lian ŝrankon malaperis ĉio. Dika ŝnuro ligis la pakaĵon. Fermiĝis pordo.

wereld zetten van de taal. Ludoviko en zijn enthousiaste kameraden met in hun midden een taart, met liefde door moeder gebakken. Voor de eerste keer weerklonk zijn "lingwe universala". Na enkele woorden vol van hoop, zongen ze de lofzang van de broederlijkheid:

Malamikete de las nacjes
Kadó, kadó, jam temp' está!
La tot' homoze in familje
Konunigare so debá.
(Vijandschap tussen naties
Val, val, het is tijd!
De hele mensheid in familie
moet zich verenigen.)

In juni 1879 eindigde de gymnasiumtijd, en alle kameraden gingen uiteen. De persoonlijkheid van hun grote vriend liet bij hen zo'n grote indruk na, dat ze zelfs zijn ideeën begonnen te verspreiden en zijn nieuwe taal ter sprake brachten. Maar, zoals Zamenhof later verdrietig opmerkte, "nadat ze de spot van de volwassenen hadden ondergaan, haastten ze zich direct om de taal af te zweren, en ik bleef alleen achter". Dat is wat bijna altijd gebeurt doorheen de hele menselijke geschiedenis met grote inspirerende geesten. Ook thuis kreeg hij een – nog zwaardere – klap te verwerken. Tot dan had zijn vader zijn werk ogenschijnlijk niet afgekeurd, omdat de knaap ondanks alles met glans slaagde in alle examens. Maar toen het moment kwam om het gymnasium te verlaten en een beroepsrichting te kiezen, stak er een crisiswind op.

Reeds vaak hadden kennissen of collega-leraren van Markus Zamenhof hem aangesproken over zijn zoon. "Zo'n idee-fixe in het hoofd van een jongere schept een risico op geestesziekte. Het zou jammer zijn om zo'n talent te verliezen aan hersenschimmen. Binnenkort wordt hij ziek, als hij zo verder gaat!" Zo praatten goedbedoelende raadgevers.

Het was vooral over de toekomst van de jongen dat de vader zich zorgen maakte. Wat zal hij doen in het leven, als iedereen hem aanziet als een onbetrouwbare persoon, als een "dromer"? Dokter worden was toen een van de enig mogelijke carrières die openstonden voor Hebreeën in het Russische rijk. Een nuttige studie, geen fantasieën, dat kwam voor alles. Daarom moest Ludoviko zelfs beloven dat hij de wereldtaalkwestie zou opgeven, toch voorlopig. Het offer was zwaar en pijnlijk.

Daar stond het altaar. Op een tafel lagen de schriften met woordenschat, grammatica, verzen en vertalingen in de taal. Zijn geliefde manuscripten, het resultaat van vele jaren nadenken en zoeken. Alles opgeven? Vader eiste het. Alles verdween uit zijn kast. Een dik koord bond het pak samen. Een deur viel dicht.

NOG EEN OPMERKELIJKE GEDENKPLAAT

Als prelude tot de opening van het 24e Oekraïense Esperantocongres, werd een gedenkplaat onthuld voor de befaamde dichter, schrijver en esperantist Vasil Eroŝenko. De plechtigheid vond plaats op 19 oktober in Lviv.

In 1991 werden veel van de straten in Lviv hernoemd, één vrij lange straat werd genoemd naar Eroŝenko, en net tegen de muur van het mooiste en meest kunstzinnig versierde huis van de straat werd het bord aangebracht. Dit was te danken aan een samenwerking tussen de Oekraïense Esperantovereniging (UkrEA) en de stedelijke autoriteiten.

Zesendertig congresdeelnemers verzamelden zich buiten het huis; het programma werd geregisseerd door de voorzitter van UkrEA, Eugene Kovtonjuk. Hij begroette mevr. Oksana Stelmah, gemeenteraadslid van deze miljoenenstad. Daarop volgden de begroeting en felicitaties door UEA-vicevoorzitter Stefan MacGill en een bijkomende groet door de heer Zenonas Sabalys, een gast uit Litouwen.

UEA-persbericht (vertaling: Piet Glorieux)

Eroŝenko (1890-1952) was een blinde esperantist uit Rusland van Oekraïense afkomst. Hij leerde Esperanto op achttienjarige leeftijd en na een paar jaar reisde hij naar Groot-Brittannië, waar hij studeerde in een blindenschool. In 1915 reisde hij naar Japan, waar hij massage studeerde aan een blindenschool in Tokio, omdat hij had gehoord dat Japanse blinden vaak van dit beroep leven. Hij was er een zeer hevige promotor van Esperanto voor de andere studenten. Na twee jaar reisde hij naar Siam (het hedendaagse Thailand) en stichtte daar een blindenschool. Maar dat was slechts het begin van zijn reizen. Later bezocht hij ook nog India, Japan en China. Eroŝenko was, politiek gezien, links en zo gebeurde het dat hij in India werd opgesloten, in Japan werd gearresteerd en dat hem later de toegang tot die landen werd ontzegd.

Omdat hij goed Japans kende, schreef Eroŝenko veel kinderverhalen in deze taal en hij was erg bekend bij vooruitstrevende Japanse literatuurkenners. In China doceerde hij Russische literatuur en andere vakken aan de Universiteit van Beijing en in een normaalschool voor vrouwen. Tijdens de laatste 29 jaar van zijn leven woonde Eroŝenko in verschillende steden van de Sovjet-Unie, waar hij schreef en werkte. In 1935 stichtte hij de eerste school voor blinden in Turkmenistan en werkte daar tien jaar.

Eroŝenko schreef verschillende originele werken in het Esperanto, en ook in het Japans en Chinees.

EEN LICHTENDE METEOOR VERSCHEEN BOVEN BRASSCHAAT: MONDO

MONDO

MAANDBLAD VOOR DE VERSPREIDING VAN DE INTERNATIONALE TAAL ESPERANTO

1e JAAR - Nr. 1 | 1ste UITGAVE | 15 OCTOBER 1956
Redactie en beheer : Frilinglei 87, Brasschaat. Telefoon Antwerpen 81.81.51
Advertenties : Publi-Mondo, Hopland 25, Antwerpen — Telefoon 33.25.35.
Jaarabonnement : België : 25,— F. Andere landen : 30,— F. Postchecknr. 890.81 van de Uitgeverij Mondo, Brasschaat

OPLAGE
1e uitgave (Nederl.) : Antwerpen — 100.000 ex.
2e uitgave (Frans) : Brussel — 100.000 ex.
Totale oplage gecontroleerd door DEVEA : 200.000 ex.

BERICHT AAN DE ABONNENTEN
De nummers verschenen vóór de datum van inschrijving als abonnent zullen maar geleverd worden in de mate van de beschikbare hoeveelheid.

Vanuit de Gentse Esperantogroep ontving ik meerdere oudere publicaties en archiefstukken, zeer waardevol voor aanvulling van de Esperantocollecties in Erfgoedbibliotheek (EHC) en FelixArchief. Daaronder was een exemplaar van *Mondo*, een efemeer maar merkwaardig maandblad verschenen te Brasschaat in oktober 1956. Het nummer bleek reeds aanwezig in EHC, maar het kon nog terecht in het FelixArchief als uiting van de activiteiten van de Esperantogroepen uit het Antwerpse. Opvallend aan het nummer: een oplage van in totaal 200.000 exemplaren, waarvan de helft in het Franstalig landsgedeelte, nooit gezien in *Esperantujo*. Eveneens opvallend was het voorzien van wedstrijden met één miljoen frank aan prijzen voor de abonnees van het tijdschrift. Er werd blijkbaar gehoopt op inkomsten uit advertenties. Het tijdschrift was in het Nederlands opgesteld, maar het bevatte meteen een Esperantocursus en verschillende artikels met zeer diverse informatie over Esperanto uit de hele wereld. Het organiseren van een Esperantocursus lag overigens aan de basis van het hele initiatief.

Ik vernam nadien dat dit het werk is geweest van Hector Boffejon (1901-1983), bekend Esperantospreker uit het Antwerpse, verzetsstrijder tijdens de Tweede Wereldoorlog, redacteur van *Aŭto-Revuo*, deskundige op het gebied van terminologie autotechniek en aldus medewerker van *Plena Ilustrita Vortaro*. In de laatste jaren van zijn leven woonde Boffejon in Zwitserland: zijn echtgenote had de Zwitserse nationaliteit.

In die tijd bestond nog niet het gratis verspreiden van reclame in alle brievenbussen, zo liet Ivo Durwael mij weten. De posttarieven daarvoor waren toen nog erg hoog, veel hoger dan voor het bezorgen van een tijdschrift. Vandaar het idee om culturele informatie te combineren met publiciteit in een "tijdschrift", teneinde betaalbare posttarieven te verkrijgen.

Hector Boffejon was een welstellende mecenas die blijkbaar niet geaarzeld heeft eigen kapitaal te investeren in het eerste nummer van *Mondo*. Er zouden nog een tweetal nummers verschenen zijn. Blijkbaar was de belangstelling van publiek en van handelaars geringer dan verwacht, zodat het mooie initiatief spoedig ter ziele is gegaan.

Misschien kan iemand de enkele ontbrekende nummers van *Mondo* nog opvissen en ter beschikking stellen voor EHC, zodat het mogelijk wordt dit niet onaardige Don Quichot-achtige epos vollediger te documenteren en professioneel voor het nageslacht te helpen bewaren: krantenpapier is broos en vergankelijk... Men vergeet al te gemakkelijk en te luchthartig de moedige inspanningen gedaan in het verleden, ook al waren die schijnbaar zonder vrucht.

Cyreen Knockaert

2 Grote kosteloze MONDO-prijskampen !

voor de abonnenten

1.000.000 F aan prijzen in GELD !

1. GROTE MONDO-REKLAMEN-PRIJSKAMP. Iedere maand 10 prijzen

2. GROTE MONDO-ESPERANTO-PRIJSKAMP. — 115 prijzen

TURISMO

PEKO OP ZIJN DUITS

De traditionele Belgische bijeenkomst PEKO (Printempa Esperantokongreso) vond dit jaar uitzonderlijk plaats in het Duitse Simmerath, vlak bij Monschau. Valère Doumont, die ze de vorige zeven jaren had georganiseerd, wou zich dit jaar wat op de achtergrond houden en heeft daarom de hoofdorganisatie toevertrouwd aan Christine Brücker, in opdracht van de vzw Verdaj Skoltoj. Met succes!

Omdat het hotel in Simmerath niet zo goed bereikbaar is met het openbaar vervoer, vreesde ik dat een aantal mensen zouden afhaken. Er werd een taxidienst aangeboden, die uiteindelijk maar door een beperkt aantal mensen werd gebruikt. Maar alle beschikbare plaatsen waren ingevuld, we waren met een 60-tal deelnemers. Er waren zelfs mensen bij uit Berlijn en de regio van Bordeaux!

Het was fantastisch goed weer tijdens PEKO. Dat was goed nieuws voor hen die in een tent sliepen in de tuin van het hotel. Maar uiteraard niet alleen voor hen, we hebben echt genoten van de paar dagen "vroege zomer". De geplande museumbezoeken in Monschau op vrijdag werden vervangen door een lange wandeling naar een meer in de regio. Op zaterdag heeft Lode een wandeling begeleid met uitleg over wilde eetbare planten. De danscursus vond buiten plaats, op de parking. Rond het hotel stonden een aantal banken waar sommigen vele uren aan het babbelen waren in de zon.

Eddy en Ella hebben opnieuw voor ons gekookt. Hun kookkunsten werden gewaardeerd; er was veel aandacht voor persoonlijke voorkeuren van mensen (vegetarisch, glutenvrij, ...). Persoonlijk vind ik het geweldig dat Eddy en Ella er telkens weer in slagen om heel goed de hoeveelheden in te schatten, zodat er haast geen onnodige kosten worden gemaakt en er geen voedsel wordt weggegooid. Dat is echt niet eenvoudig en vraagt soms een wat strikte aanpak, maar het is super.

Zoals gewoonlijk hebben ook dit jaar veel mensen meegewerkt aan het programma van PEKO. Dit hadden de meesten al aangegeven op het online inschrijvingsformulier. Zo heeft Françoise verschillende cursussen verzorgd voor beginners, Gunther voor gevorderden en heb ikzelf uitleg gegeven over de projecten van Bertilo Wennergren en over valse vrienden (Konfuziloj). Lode heeft 'Amuza matematiko' voorgesteld en Tine 'Universala inteligento'. Velen hebben geholpen in de keuken.

's Avonds werden er gezelschapsspellen gespeeld bij een goed glas wijn. Er was ook zelfgemaakt bier van Valère. En gratis chips :-) Tijdens de hele bijeenkomst was er gratis water, koffie en thee. Ook was er fruit beschikbaar om tussendoor te eten. Dat zijn allemaal kleine dingen die zeker hebben bijgedragen tot een toffe sfeer.

Gijom en Melono uit Parijs brachten zaterdagavond een prachtig, meertalig spektakel. Ze bereiden zich voor om tijdens het Wereldcongres in Montreal een Esperantoversie te brengen van het Canadese spektakel *Starmania*. Velen hadden echt zin om mee te zingen; daarom werd er op zondagavond een extra karaokeavond georganiseerd met YouTube-filmpjes. Gelukkig was het hotel groot genoeg, zodat anderen rustig konden praten.

Er was een uitgebreide boekendienst van de Vlaamse Esperantobond. Vooral op zaterdag zijn er veel boeken verkocht, omdat toen een aantal mensen op bezoek zijn geweest. Bezoekers kwamen onder andere voor het optreden van Gijom en Melono, maar toch vooral ook om oude bekenden terug te zien.

PEKO is uitgegroeid tot een echte internationale familiebijeenkomst. Omdat de Verdaj Skoltoj ("de groene scouts") ze organiseren, zijn er sowieso telkens meerdere jongeren aanwezig die ook een actieve rol spelen. Maar er waren ook twee jonge kinderen aanwezig.

Er was een printer tijdens PEKO; dat bleek heel handig, onder andere voor lesgevers die zo ter plekke cursusmateriaal konden afdrukken. Zoals te verwachten was, doken er af en toe wat technische problemen op. Zo viel de internetverbinding tijdens PEKO al eens weg. Dat bleek vrijwel onmiddellijk voor problemen te zorgen voor sommige mensen; heel veel documenten en informatie is alleen online te vinden en mensen zijn tegenwoordig duidelijk gewoon aan een constant beschikbare snelle verbinding "met de buitenwereld". Gelukkig kon een en ander opgelost worden door gebruik te maken van USB-sticks en dergelijke.

Volgend jaar wordt PEKO opnieuw gehouden in Tilff, waar het in 2018 plaatsvond. Uiteraard hoef je niet tot dan te wachten om (opnieuw) deel te nemen aan een Esperanto-evenement. Op Eventa Servo (www.eventaservo.org) vind je honderden bijeenkomsten, zowel van lokale clubs als van regionale/traditionele/grote verenigingen.

Zelf ben ik bijvoorbeeld dit najaar te vinden op het Beneluksa Kongreso in Charleroi (www.benelukso.eu). Kom je ook?

Yves Nevelsteen

Foto: Yves Nevelsteen

KLUBA VIVO

BONA NOVAĴO: LA LIMBURGA TAGO DENOVE VIVAS!

Sabaton la 25an de majo, je tagmeze ni renkontiĝis en Genk, ĉe Kattevennen. Venis ne nur esperantistoj de nia klubo LEA, sed ankaŭ familianoj (de Ben) kaj kvar personoj el Antverpeno. Ni manĝis la piknikon, preparitan de Ben, kaj ekiris por la promeno. Ni sekvis vojon tra arbaro kaj kamparo, kaj finfine venis en vilaĝon, kie ni vizitis la kavernon de Lourdes. Tie oni kantis majajn kantojn (estis ankoraŭ majo). Ĉefe Niki konis la tekstojn parkere. Post plua promenado, ni denove ripozis sur benko en la arbaro. La hundo Jesse ne ĉesis alporti bastonon, kiun ni devis forĵeti. Kiam ni revenis al la deirpunkto, atendis nin esperantisto el la najbareco, bone konata de la plej maljunaj esperantistoj: Albert Claesen.

Ni kune manĝis en proksima restoracio, kaj tie restis longe babilante kaj ĝuante la belan tagon. Ni dankas ĉiujn kiuj partoprenis. Estis agrabla tago, kun bela vetero. La membroj de LEA jam havas planojn por la venonta jaro. La Limburga Tago denove vivas!

An Olijslagers

HOE TALEN LEREN TOLERANTER MAAKT

In haar blog van december 2016 had dr. Amy Thompson, professor Toegepaste Taalkunde aan de University of South Florida, het over de vele voordelen van talen leren. Daar zijn er een paar verrassende tussen…

Om er maar één te noemen: ouder wordende volwassenen die meer dan één taal spreken lopen minder risico op dementie. Daarnaast kan een tweetalig brein ook meer weerstand bieden aan allerlei afleiding en vergroot het leren van talen de creativiteit. Er is ook bewijs voor dat het leren van een volgende taal gemakkelijker is dan het leren van een eerste taal. Nochtans overwegen niet alle Amerikaanse universiteiten een investering in vreemdetalenonderwijs.

Als toegepast taalkundige bestudeert dr. Thompson hoe het leren van talen cognitieve en emotionele voordelen heeft. Een van de minder voor de hand liggende voordelen is dat talen leren tolerantie vergroot. Dat gebeurt op twee belangrijke manieren. De eerste manier is dat talen leren mensen doet inzien dat men dingen op een andere manier kan doen dan men zelf gewoon is; dat heet “culturele competentie”. De andere manier houdt verband met hoe (on)gemakkelijk men zich voelt bij het omgaan met ongewone situaties, of “tolerantie van ambiguïteit”.

Komen tot meer interculturele verstandhouding

“Culturele competentie” is heel belangrijk om te overleven in onze meer en meer globaliserende wereld. Onderzoek van psycholoog Robert Sternberg met betrekking tot intelligentie beschrijft diverse soorten intelligentie en hoe ze verband houden met talen leren op volwassen leeftijd. “Praktische intelligentie” helpt individuen om niet-expliciete informatie uit hun omgeving op te nemen, waaronder betekenisvolle gebaren of andere sociale signalen.

Onderzoekers Hanh Thi Nguyen en Guy Kellogg hebben aangetoond dat studenten, als ze een andere taal leren, nieuwe manieren ontwikkelen om culturele stereotypen te analyseren. Zij leggen uit dat “een tweede taal leren niet alleen nieuwe taalkundige vormen doet verwerven maar ook leidt tot een andere manier van denken en zich gedragen”.

Met de hulp van de docent kunnen studenten kritisch nadenken over stereotypen van verschillende culturen met betrekking tot voedsel, voorkomen en spreekstijl.

Omgaan met het onbekende

Hoe comfortabel voelt iemand zich daarbij? Iemand met een hoge ambiguïteitstolerantie vindt ongewone situaties eerder boeiend dan beangstigend. Onderzoek van de auteur met betrekking tot motivatie, angst en opvattingen geeft aan dat talen leren iemands ambiguïteitstolerantie vergroot, vooral als het gaat om meer dan één vreemde taal.

Het is niet moeilijk om in te zien waarom. Gesprekken in een vreemde taal zullen onvermijdelijk onbekende woorden bevatten. Zo’n gesprek zou wat ongemakkelijk zijn als een van de sprekers constant zou zeggen: “Wacht, ik ken dat woord niet. Ik zal het woordenboek raadplegen.” Gesprekspartners met een hoge ambiguïteitstolerantie zouden er geen probleem mee hebben om het gesprek verder te zetten ondanks die hen onbekende woorden.

Meer begrip

Een hoge ambiguïteitstolerantie heeft nog meer voordelen. Individuen met een dergelijke hoge tolerantie blijken ook meer ondernemend te zijn, d.w.z. optimistischer, innoverend en niet bang voor risico’s. Niet onbelangrijk in een tijd waar universiteiten – althans in de VS – meer en meer beoordeeld worden op basis van het loon van hun afgestudeerden. Volgens dr. Thompson kan een hogere ambiguïteitstolerantie de financiering verbeteren van universiteiten die de nadruk leggen op vreemdetalenstudie.

Talen leren in het hoger onderwijs

De meeste Amerikaanse universiteiten eisen een minimale talenkennis die afhangt van het soort master. Hoewel, studenten kunnen aan die vereiste ontsnappen door een toelatingstest of een ander bewijs van competentie. De Princetonuniversiteit vormt de uitzondering. Zij kondigde aan dat ze, ongeacht de competentie van startende studenten, de studie van een extra taal zal eisen.

De auteur is van mening dat andere universiteiten dit voorbeeld zouden moeten volgen. Het zou misschien leiden tot een verhoogde tolerantie voor de diverse culturele normen in de Amerikaanse maatschappij, iets dat erg nodig is in het heersende politieke klimaat met zijn golf van haatmisdrijven op universitaire campussen.

Kennis van vreemde talen is cruciaal om wereldburger te worden. Zoals voormalig staatssecretaris van Onderwijs, Arne Duncan, opmerkte: “Ons land moet bouwen aan een toekomst waar alle Amerikanen beseffen dat ze, door meer dan één taal te spreken, ons land competitiever maken en het meer mogelijkheden geven tot samenwerking met partners wereldwijd”.

De vraag is dan ook niet “Waarom zouden universiteiten vreemdetalenstudie moeten eisen?” maar “Waarom zouden ze het niet moeten doen?”.

(bewerking/vertaling: Piet Glorieux)

Foto: Tochiprecious https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Smarter_Language_Academy_Learning.jpg

Kio estas Plurlingvula Kunveno?

Plurlingvula kunveno (angle: “Polyglot Gathering”) estas ĉiujara renkontiĝo organizata por plurlingvuloj kaj lingvoŝatantoj. Ĉi tiu evento daŭras kvar tagojn kaj kutime venigas pli ol 600 partoprenantojn. Dum la tago okazas prelegoj pri diversaj temoj (metodoj de lingvolernado, prezentoj de unuopaj lingvoj, ktp), vespere okazas lingvorilata distra programo, kiel ludoj, lingvaj kvizoj aŭ multlingvaj koncertoj (ekzemple de JoMo). La ĉefa komuniklingvo estas la angla, sed ĝi ne estas deviga kaj prelegoj okazas ankaŭ en aliaj lingvoj (ekzemple en la germana, franca, hispana, itala, rusa aŭ en Esperanto).

La unua plurlingvula kunveno okazis en 2014 en Berlino. Pluraj el ĝiaj ĉefaj organizantoj volis krei kunvenon por lingvoŝatantoj kaj transdoni la etoson de Esperanto-renkontiĝoj al neesperantista publiko. Pro tio la funkciado de la kunveno estas tre inspirita de Esperantujo kaj enhavas ekzemple gufujon kaj aligatorejon (kaj tiuj du vortoj estas uzataj angle).

La Polyglot Gathering ne aparte celas Esperanto-parolantojn, nek estas celo iel tro puŝi en ĝi Esperanton. Ĝi estas por ĉiu plurlingvemulo, sendepende de tio, kiajn/kiujn lingvojn tiu aŭ alia parolas kaj kiomgrade. Tamen estas ege interesa rilato de Esperanto en la tuto: unue, ĝin elpensis kaj la tri unuajn fojojn organizis tri esperantistoj. En 2017 transprenis la organizadon E@I kune kun la slovaka poliglotino Lýdia Machová. Rezulte: ĉirkaŭ kvarono de la patroprenantoj nun scipovas Esperanton. Ne hazarde pluraj programeroj devenas rekte el la Esperanto-kulturo. Eble ankaŭ pro tio eĉ neesperantistoj bone sentas sin dum la evento – la Esperanta etoso penetras en ilin, eĉ se ili mem la lingvon (ankoraŭ) ne parolas. Multaj venintoj ekhavas ĉi tie la unuan eblon praktiki Esperanton, aŭ eĉ entute ekscias pri la lingvo kaj tuj vidas, kiom ĝi praktike uzeblas – ja preskaŭ la tuta organiza teamo uzas ĝin kiel laborlingvon! Eĉ se la angla estas la ĉefa lingvo de la evento, Esperanton eblus titoli kiel la dua lingvo kaj ĉefe “la unua organiza lingvo”.

Fonto: Vikipedio - Vidu www.polyglotgathering.com

CLUBPROGRAMMA'S

Tenzij anders vermeld zijn alle vergaderingen gratis en voor iedereen toegankelijk. Let wel dat de meeste activiteiten in het Esperanto plaatsvinden. Uiteraard zijn we steeds bereid geïnteresseerde bezoekers in het Nederlands te woord te staan .

ANTWERPEN – La Verda Stelo, Esperanto Antwerpen vzw www.esperanto.be/antwerpen
Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Lange Beeldekensstraat 169, 2060 Antwerpen, telkens op vrijdagavond om 20.00 uur. Ook in juli en augustus is er elke vrijdagavond om 20 uur een programma. Het wordt week per week vastgelegd om te kunnen inspelen op toevallige bezoekers. Actuele informatie op www.esperanto.be/antwerpen

Reeds vastgelegd:
Zaterdag 17 augustus van 10.00 uur tot 17.00 uur: deelname aan Paralela Universo, een internationaal evenement waarbij op verschillende plaatsen in de wereld op dezelfde dag bijeenkomsten plaatsvinden en er contacten zijn via internet. Alle info via yves@ikso.net

Zondag 25 augustus: Cultuurmarkt Vlaanderen. Wie wenst om mee te werken gelieve contact op te nemen met Eddy Van den Bosch via eddyvdbosch@belgacom.net
Vrijdag 30 augustus: Verhalen over verscheidene Esperantobijeenkomsten.
Vrijdag 6 september: Rapporten over het wereldcongres (UK) en het internationaal jeugdcongres (IJK)

BRUGGE- Paco kaj Justeco
www.esperanto.be/brugge Info bij Heidi Goes. heidi.goes@gmail.com tel.: 050 67 51 78

BRUSSEL - Esperantista Brusela Grupo vzw
www.esperantobruselo.org
Bijeenkomsten in Cultuurcentrum De Pianofabriek (Fortstraat 35, 1060 Sint-Gillis), lokaal Casablanca 2. De groep organiseert ook cursussen voor beginners en gevorderden. Info over cursussen en bijeenkomsten bij Françoise Pellegrin. fransuaz@esperantobruselo.org, tel. 02 358 27 28
Maandag 8 juli van 19.00 uur tot 22.00 uur: Gezellige eet- en babbelgelegenheid met "La Babilemaj Spagetoj".
Maandag 12 augustus van 19.00 uur tot 22.00 uur: Gezellige eet- en babbelgelegenheid met "La Babilemaj Spagetoj". Inlichtingen bij Nicolas de Buyl, nikolao@esperantobruselo.org
De laatst aangepaste versie van de programma's is te vinden op *www.esperantobruselo.org > Kalendaro.*
Kunvenoj en Kulturcentro De Pianofabriek (Fortstraat 35, 1060 Sint Gillis), salono Casablanca 2.
La grupo organizas kursojn por komencantoj kaj progresantoj. Informoj pri kursoj kaj kunvenoj ĉe Françoise Pellegrin, fransuaz@esperantobruselo.org, tel. 02 358 27 28
Lundon la 8an de julio de 19h00 ĝis 22h00: Agrabla manĝ- kaj babilebleco kun la "Babilemaj Spagetoj".
Lundon la 12an de aŭgusto de 19h00 ĝis 22h00: Agrabla manĝ- kaj babilebleco kun la "Babilemaj Spagetoj". Informoj ĉe Nicolas de Buyl, nikolao@esperantobruselo.org Bonvolu kontroli la ĝisdatigojn sur nia retejo www.esperantobruselo.org " Kalendaro."

GENT- La Progreso www.esperanto.be/gent
Clubvergadering in ons lokaal La Progreso, Peter Benoitlaan, 117 9050 Gentbrugge: Iedere vierde vrijdag van de maand om 20.00 uur.
Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. 09 230 16 77.
Geen activiteiten tijdens de zomermaanden.

KALMTHOUT- La Erikejo
https://laerikejo.wordpress.com/
Bijeenkomsten in het Parochiecentrum van Heide, elke derde donderdag van de maand tussen 19.30 uur en 21.30 uur.
Let wel, tijdens juli en augustus zijn er geen clubactiviteiten.

KORTRIJK- Koninklijke Esperantogroep La Konkordo
www.esperanto-kortrijk.info
Bijeenkomsten in het Groeningeheem, Passionistenlaan 1 te Kortrijk elke vierde dinsdag van de maand van 19.30 uur tot 21.30 uur. Indien de vierde dinsdag een feestdag is, dan op de derde dinsdag.
Tijdens de zomermaanden zijn er geen clubactiviteiten.
Contact via e-mail: piet.glorieux@gmail.com en esperantokortrijk@hotmail

LEUVEN-Vespero 3000 www.esperanto3000.be
Bijeenkomsten in het Cultureel Centrum Romaanse Poort, Brusselsestraat 63, 3000 Leuven, tweede woensdag van de maand om 19.45 uur; de lezingen beginnen om 20.00 uur.
Geen activiteiten tijdens de zomermaanden.

OOSTENDE -La Konko www.lakonko.be
In Ontmoetingscentrum De Boeie, Kerkstraat 35.
Elke maandag 14.00 uur tot 15.45 uur: Gespreksnamiddag voor gevorderden.
Elke maandag 16.00 uur tot 17.00 uur: Esperantocursus voor beginners
Geen activiteiten in de zomer, we starten terug in september. Info: flandrio@hotmail.be

PEER- Limburga Esperanto Asocio
www.esperanto.be/limburg
De Limburgse Esperanto Vereniging (LEV) organiseert activiteiten in het Cultuurcentrum 't Poorthuis, Zuidervest 2A Peer.
Info: henri.schutters@skynet.be
In juli en augustus liggen de activiteiten stil.

TURNHOUT
Wekelijks samenkomst op donderdag voormiddag tijdens het schooljaar.
Activiteiten: praten, lezen met gebruik van *Horizontaal* en *Monato*. Contact: Maria Dom, de.groot-dom@telenet.be

Eventa Servo
Diskonigu esperantajn eventojn tutmonde! tejo
Aldoni eventon | Sciigu min pri novaj eventoj
Kartaro | Kalendaro | Mapo
Afriko 6 | Ameriko 95 | Azio 13 | Eŭropo 414 | Oceanio 73 | Reta 9
Kongreso 40 | Kunveno 458 | Kurso 109 | Varbado 7 | Alia 32
Unutaga 478 | Plurtaga 132

Eventa Servo is een nieuwe website van UEA waarop je allerhande activiteiten terugvindt van esperantisten over heel de wereld: congressen, wekelijkse clubbijeenkomsten, wandelingen, cursussen, enz. Hieronder kan je een overzicht vinden van een aantal evenementen die wij als redactie graag in de kijker zetten.

6-16/8 en **Baugé-en-Anjou, Francio**: 9-a Festa Semajno por infanoj, adoleskantoj, junuloj, familioj, kaj geavoj. Ludoj, banado, manlaboroj, sporto, popolaj dancoj kaj E-kursoj... www.gresillon.org

Kulturdomo de Esperanto
Kastelo Greziljono

22-25/8 en **Berlino, Germanio**: 4a ABELO (Apud-Berlina Esperanta LudadO). Semajnfina renkontiĝo por ludemuloj. https://abeloabeloabelo.wordpress.com
20-22/9 en **Poznań, Pollando**: Arkones, sendependa kultura kaj arta esperantista festivalo www.arkones.org
26-29/9 en **Slovenio**: Montkabana Renkontiĝo. La aranĝo por montmigremuloj kaj naturemuloj!

29/09-03/10 en **Herzberg am Harz, Germanio**: Esplorkaj kultursemajno kun fakprelegoj. Pri Numismatiko, Esperanto-medaloj, mono www.esperanto-urbo.de
04-06/10 en **Prago, Ĉeĥio**: 16-a BIERo, Brila Internacia Esperanto-Renkontiĝo www.e-mental.cz
10-14/10 en **Wellesbourne, Britio**: Mez-Anglia Semajnfino Esperantista. Tabulludoj kaj kartludoj, kun bonaj manĝaĵoj kaj sociumado en Esperanto. Rabato por eksterlandanoj. https://mase.org.uk

www.eventaservo.org

Horizon-TAAL
Tweemaandelijks tijdschrift / ISSN - 0772 - 540
Vlaamse Esperantobond vzw
Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen
Afgiftekantoor 260 Antwerpen X - Erkenningsnummer P004200

bpost
BB-PP
BELGIË(N)-BELGIQUE

Studieweekend Esperanto: ga je mee?

Van 22 t/m 24 november 2019 vormt het natuurvriendenhuis Krikkenhaar bij Bornerbroek weer het middelpunt van het Esperanto-onderwijs in de Benelux! Dan zal daar namelijk het bekende studieweekeinde van Esperanto Nederland plaatsvinden.

Dit weekend is bestemd voor iedereen die een begin wil maken of verdere stappen wil zetten met het leren van Esperanto. In principe wordt er les gegeven op vier niveaus:

1) De beginnerscursus is voor mensen voor wie de taal nieuw is.
2) Een cursus voor leerlingen met enige voorkennis.
3) Een cursus voor enigszins gevorderden, die al een behoorlijke woordenschat hebben en de hele grammatica al eens geleerd hebben.
4) Een cursus voor ervaren Esperantisten, omdat het leren van een taal nu eenmaal nooit af is! Zij zullen zich onder andere bezighouden met Esperanto-cultuur en –literatuur.

Om te zorgen dat de cursusgroepen de juiste omvang hebben, worden de deelnemers gewoonlijk verdeeld in vijf groepen. Elke groep heeft zijn eigen docent, die de groep het hele weekend begeleidt. Een van de docenten is de Vlaming **Yves Nevelsteen**. Hij gaat vanuit Antwerpen met de trein naar dit studieweekend. Twee keer al is een groep van zes Belgen met hem meegegaan. Ga jij ditmaal mee? Neem contact op via yves@ikso.net Alle info: **www.esperanto-nederland.nl/studieweekend**

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo
Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen, tel. 03 234 34 00
info@fel.esperanto.be, www.esperanto.be

ILEI-Belgio (Esperanto-leraars): Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.com

Verdaj Skoltoj
ruelle de Thuin 20, BE-6540 Lobbes, tel. 071 16 53 95 kaj 0485 517 552; info@verdajskoltoj.net - www.verdajskoltoj.net

Association pour l'Espéranto,
p/a Jean-Pol Sparrenberg, Ruelle de Thuin 20, BE-6540 Lobbes,
tel.: 0475 27 23 19, jpsparrenberg@gmail.com

Esperantista Brusela Grupo vzw (EBG) sekretariejo: p/a Yves De Keyzer, Perkstraat 78, BE-1630 Linkebeek tel.: 0498 04 00 95;
sekretario@esperantobruselo.org - www.esperantobruselo.org/nl
Françoise Pellegrin, Eiklaan 14, BE-1640 Sint-Genesius-Rode

Esperanto Nederland, secretaris, Pieter Engwirda
Wighenerhorst 49, NL-6603 KH Wijchen,Tel.+31(0)24 645 51 33
sekretario@esperanto-nederland.nl
www.esperanto-nederland.nl/groepen

Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldvereniging/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam,
tel.: +31(0)104 361 044, uea@co.uea.org - www.uea.org

Bestuursleden van FEL

Voorzitter:	Ivo Vercammen
Secretaris:	Ben Indestege
Penningmeester:	Kevin de Laet
Bestuursleden:	Eddy Van den Bosch, Nicky Janssen en Johan Van Eenoo

Contactadressen in Vlaanderen

www.esperanto.be/groepen

ANTWERPEN
Esperanto-Antwerpen, p/a Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, tel. 03 234 34 00, esperanto-antwerpen@esperanto.be
La Verda Stelo: Ella Strug (voorzitter)

BRUGGE
Paco kaj justeco, Heidi Goes, Assebroeklaan 2, BE-8310 Brugge,
tel. 050 67 51 78, heidi.goes@gmail.com

GENT
La Progreso, Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, BE-9050 Gentbrugge,
tel. 09 230 16 77, gent@esperanto.be

KALMTHOUT
La Erikejo, Mireille Storms, Douglaslaan 14, BE-2950 Kapellen,
tel.: 03 666 83 19, mireillestorms@hotmail.com

KORTRIJK
La Konkordo, Piet Glorieux, Pastoor Blanckestraat 8 bus 0201,
BE-8610 Kortemark, tel.: 051 / 62 39 28, piet.glorieux@gmail.com,
Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, BE-8500 Kortrijk,
tel. 056 20 07 96, esperantokortrijk@hotmail.com

LEUVEN
Esperanto 3000, Ivo Schenkel, Karekietenlaan 14, BE-3010 Kessel-Lo
tel. 016 89 04 80 kaj 0486 39 28 02 ivo.schenkel@telenet.be

LIMBURG
Limburgse Esperantovereniging
Henri Schutters, Panhovenstraat 10, BE-3930 Peer,
tel. 011 63 55 92, henri.schutters@skynet.be

OOSTENDE
La Konko, Anne Brabant, anne.brabant@telenet.be
Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende,
tel. 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.be

ROESELARE / TIELT zie **KORTRIJK**

TIENEN
Esperanto Numismatiek Vereniging (ENA)
Info: Bert Boon,, Merelhof 8, BE-3300 Tienen,
tel. en fax: 0472 73 48 30 bert.boon@skynet.be

TURNHOUT
Maria Dom, Tuinbouwstraat 14, BE-2300 Turnhout,
tel. 014 41 72 92, de.groot-dom@telenet.be

www.esperanto.be/horizontaal